

УДК 373.3-051:378]:005

DOI <https://doi.org/10.32782/apv/2022.2.17>

Ігор ОСТАПІЙОВСЬКИЙ

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри менеджменту освіти, Волинський інститут післядипломної педагогічної освіти, вул. Винниченка, 31, м. Луцьк, Волинська область, Україна, 43006
ORCID: 0000-0001-7152-4168

Тетяна ОСТАПІЙОВСЬКА

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри теорії і методики початкової освіти, Волинський національний університет імені Лесі Українки, просп. Волі, 13, м. Луцьк, Волинська область, Україна, 43025
ORCID: 0000-0003-4404-8586

Біографічний опис статті: Остапійовський, І., Остапійовська, Т. (2022). Використання управлінського циклу в навчальному процесі підготовки вчителя початкової школи. *Acta Paedagogica Volynienses*, 2, doi: <https://doi.org/10.32782/apv/2022.2.17>

ВИКОРИСТАННЯ УПРАВЛІНСЬКОГО ЦИКЛУ В НАВЧАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ ПІДГОТОВКИ ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

Надзвичайно важливу роль у підготовці людини до життя та навчальної діяльності протягом усього періоду її функціонування належить початковій школі. Саме тому Концепцією Нової української школи передбачається реформування початкової освіти. Важливим кроком у даному напрямку є виділення двох циклів в діяльності початкової школи. Перший цикл (адаптаційно – ігровий) включає перший та другий класи. Другий – основний цикл освітньої діяльності здійснюватиметься у третьому та четвертому класах. Зазначенні структурні перетворення будуть ефективними за умови, що агентом даних змін стане педагог. Підготувати фахівця до діяльності в новому інноваційному середовищі покликанні заклади вищої освіти. Це в свою чергу вимагає якісних змін в організації навчального процесу в ЗВО. Зрозуміло, що навчальний процес має бути переорієнтований із знаннєвої на компетентнісну парадигму організації освітнього процесу. Перехід певної системи із одного стану в інший забезпечується ефективним менеджментом. Він має відбуватися як на інституційному рівні, так і на рівні діяльності конкретного викладача. Тому викладач закладу вищої освіти має виконувати функцію менеджера освітнього процесу. Забезпечити дану функцію він якісно зможе за умови реалізації управлінського циклу в організації навчального процесу.

Мета роботи. За результатами теоретичного аналізу наукових джерел обґрунтувати сутність управлінського циклу в реалізації навчального процесу підготовки майбутніх педагогів початкової школи.

Методологічною основою дослідження є системний, діяльнісний, концептуальний, компетентнісний наукові підходи; принципи науковості, об'єктивності, розвитку, практичності; Закони України «Про освіту», «Про вищу освіту», Концепція Нової української школи; наукові праці з дидактики та методики вищої школи; наукові методи дослідження – аналіз, синтез, узагальнення, систематизація, інтерпретація.

Наукова новизна дослідження полягає в обґрунтуванні сутності та особливостей реалізації управлінського циклу в навчальному процесі із підготовки майбутніх фахівців початкової школи.

Висновки. Невід'ємною складовою якісної підготовки майбутніх вчителів початкової школи є навчальний процес. Його ефективність забезпечується менеджментською складовою викладача ЗВО та його вмінням реалізувати управлінський цикл в навчальному процесі.

Ключові слова: навчальний процес, управлінський цикл, функції управління, вчитель початкової школи.

Igor OSTAPIOVSKYI

Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor at the Department of Education Management, Volyn In-Service Teachers Training Institute, Vynnychenka str., 31, Lutsk, Volyn region, Ukraine, 43006
ORCID: 0000-0001-7152-4168

Tatiana OSTAPIOVSKA

Candidate of Pedagogical Sciences, Senior Lecturer at the Department of Theory and Methods of Primary Education, Lesya Ukrainka Volyn National University, Voli Ave., 13, Lutsk, Volyn region, Ukraine, 43025
ORCID: 0000-0003-4404-8586

To cite this article: Ostapiovskiy, I., Ostapsovska, T. (2022). Vykorystannia upravlinskoho tsykladu v navchalnomu protsesi pidhotovky vchytelia pochatkovoї shkoly [The use of the management cycle in the educational process of primary school teacher training]. *Acta Paedagogica Volynienses*, 2, doi: <https://doi.org/10.32782/apv/2022.2.17>

THE USE OF THE MANAGEMENT CYCLE IN THE EDUCATIONAL PROCESS OF PRIMARY SCHOOL TEACHER TRAINING

An extremely important role in preparing a person for life and educational activities throughout the period of its operation belongs to primary school. That is why the concept of the New Ukrainian School envisages the reform of primary education. The allocation of two cycles in the activities of primary school is an important step in this direction. The first cycle (adaptation-game) includes first and second classes. The second – the main cycle of educational activities will be carried out in the third and fourth classes. These structural transformations will be effective provided that the agent of these changes will be the teacher. Higher education institutions are called upon to prepare specialists for activities in the new innovative environment. This, in turn, requires qualitative changes in the organization of the educational process in the IHE. It is clear that the educational process must be reoriented from the knowledge to the competence paradigm of the organization of the educational process. The transition from one condition to another is ensured by effective management. It should take place both at the institutional level and at the level of a particular professor. Therefore, the teacher of higher education has the function of manager of the educational process. He will be able to provide this function qualitatively, provided the implementation of the management cycle in the organization of the educational process.

The purpose of the work. Based on the results of theoretical analysis of scientific sources to substantiate the essence of the management cycle in the implementation of the educational process of training future primary school teachers.

The methodological basis of the research is systemic, activity, conceptual, competence scientific approaches; principles of scientific, objectivity, development, practicality; Laws of Ukraine «On Education», «On Higher Education», Concept of the New Ukrainian School; scientific works on didactics and methods of higher school; scientific research methods – analysis, synthesis, generalization, systematization, interpretation.

The scientific novelty of the study is to substantiate the nature and features of the implementation of the management cycle in the educational process for the training of future primary school professionals.

Conclusions. An integral part of the quality training of future primary school teachers is the educational process. Its effectiveness is ensured by the management component of the teacher of the IHE and his ability to implement the management cycle in the educational process.

Key words: *educational process, management cycle, management functions, primary school teacher.*

Актуальність проблеми. В умовах сьогодення освіта є певним соціальним ліфтом, який дозволяє особистості інтегруватися у соціум та зайняти певну соціальну нішу. Сьогодні відбувається стрімке оновлення інформації, ідей, технологій. Тому людина повинна ціле свідоме життя навчатися. Оскільки «вічних знань» не існує, то розуміння необхідності навчання протягом цілого життя, а також вміння використовувати здобуті знання для розв'язання навчальних та життєвих проблем формується у закладах загальної середньої освіти. Провідною ланкою у даному процесі є початкова школа. Саме цим можна пояснити те, що реформування вітчизняної освіти було розпочато із неї.

У відповідності із Концепцією Нової української школи освітній процес зазнає кардинальних змін. Зреалізувати ці перетворення покликанні педагоги, які працюють із молодшими школярами. Дитина для вчителя не повинна бути «чистою дошкою», об'єктом, а суб'єктом та партнером. У зв'язку з цим варто говорити

про нову роль вчителя не як про єдиного наставника та джерело знань, а як про коуча, фасилітатора, тьютора, модератора у індивідуальній освітній траєкторії дитини (Нова Українська школа. Концептуальні засади реформування середньої школи, 2016, с. 16).

У зв'язку з цим, авторський колектив Концепції Нової української школи чудово розуміє, що суттєвих змін має зазнати процес та зміст підготовки вчительських кадрів. Педагоги, на їхню думку, мають оволодіти психологією групової динаміки та особистісно-орієнтованим і компетентнісним підходами до управління освітнім процесом (Нова Українська школа. Концептуальні засади реформування середньої школи, 2016, с. 16). Підготувати таких педагогів покликанні заклади вищої освіти. Якість їхньої підготовки визначається якістю навчального процесу. Однією із умов результативності даного процесу є ефективність управління навчальним процесом, яка забезпечується певним управлінським циклом.

Актуальність проблеми та прикладне спрямування обумовили тему нашого дослідження: «Використання управлінського циклу в навчальному процесі підготовки вчителя початкової школи».

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема організації навчального процесу у закладах вищої освіти є предметом дослідження вітчизняних науковців. Дослідженню компонентів змісту освіти, організаційних форм навчання, їх видів і функція, присвяченні роботи В. Каплінського. Питання організації навчального процесу та ролі кафедри в даному процесі досліджував Нагаєв В. Розкриттю компонентів цілісного педагогічного процесу присвятили Л. Калашнікова та О. Жерновникова. Сутність та структуру процесу навчання, зміст освіти розкрито в роботах М. Фіцули. Процес навчання та його структуру досліджував В. Чайка. Питання менеджменту освіти та управлінського циклу розкрито О. Мармазою. Взаємозумовленість та взаємозв'язок функцій управління досліджували І. Остапйовський та Т. Остапйовська. Певний науковий інтерес для нашого дослідження представляє робота Марка Е. Генсона, присвячена керуванню освітою та організаційній поведінці.

Мета дослідження. За результатами теоретичного аналізу наукових джерел обґрунтувати сутність управлінського циклу в реалізації навчального процесу підготовки майбутніх педагогів початкової школи.

Виклад основного матеріалу дослідження. Якість підготовки майбутніх фахівців початкової школи визначається успішною організацією та реалізацією навчального процесу. У нашому дослідженні його ми розглядаємо як структурний елемент цілісного навчального процесу закладу вищої освіти. У відповідності із Положенням навчальний процес у Волинському національному університеті імені Лесі Українки є системою організаційних і дидактичних заходів, спрямованих на реалізацію змісту освіти на певному освітньому ступені, який представлений таким компонентами навчання, як учасники навчального процесу (викладачі, студенти), засоби, форми і методи навчання (Положення про організацію навчального процесу на першому (бакалаврському) та другому (магістерському) рівнях у Волинському національному університеті імені Лесі Українки, 2020).

Навчальний процес підготовки майбутніх фахівців початкової школи здійснюється за денною та заочною формами навчання. Формами організації навчального процесу є навчальні заняття, виконання індивідуальних завдань, самостійна робота, практична підготовка, контрольні заходи. Реалізація організаційних форм навчального процесу забезпечується проведенням таких видів навчальних занять як лекція, лабораторне, практичне, семінарське, індивідуальне заняття, консультація. Ефективність проведення навчальних занять забезпечується використанням як традиційних, так й інноваційних методів навчання. Особливо високої результативності в навчальному процесі досягається із використанням інтерактивних технологій (Остапйовська, Остапйовський, 2021). Успішність використання методів навчання та їх організаційних форм немислиме без сучасних засобів навчання – слова викладача, навчальних книг, приладів, інструментів, графіків, діаграм, спеціальних технічних засобів навчання, особливо роль серед яких відводимо комп'ютеру.

В реалізації навчального процесу із підготовки майбутніх вчителів початкової школи важливу роль відводиться викладачу закладу вищої освіти. Свою місію він може добре виконати за умови володіння технологією управління даним процесом. Технологія управління, на думку О. Мармази, є процес управління, цикл (Мармаза, 2005, с. 70 – 71). Аналіз наукових джерел та управлінської практики засвідчують, що процес управління є послідовність певних дій, які забезпечують досягнення наміченого результату. Такими діями є функції управління. Їх розглядають як відносно відокремленні напрями управлінської діяльності, які дозволяють здійснювати певний вплив суб'єкта управління на об'єкт управління для досягнення визначених завдань (Остапйовський, Остапйовська, 2016). Встановлено, загальні функції (планування, організації, мотивації, контролю, координації), які взаємопов'язані між собою і послідовно змінюють одна одну утворюють певний управлінський цикл.

Цикл, у відповідності із сучасним тлумачним словником української мови, є сукупністю взаємопов'язаних явищ, процесів, робіт, що створюють закінчене коло дій, розвиток чогось небудь (Сучасний тлумачний словник української мови, 2009, с. 771). Отже, управлін-

ський цикл це умовне коло взаємопов'язаних та послідовно змінюючих одна одну загальних функцій, в центрі якого знаходиться функція координації.

Усі функції є важливими. В організації та управлінні навчальним процесом вони виконують глобальні (забезпечення функціонування цілісного навчального процесу) та конкретні (виконання чітко визначених дій на певному етапі циклу) завдання. Однією із таких функцій є планування. Вона передбачає визначення мети та завдань навчального процесу, а також шляхів та методів їхнього розв'язання. Схематично планування можна представити як процес-дію: мета – завдання – комплекс заходів – інструментарій – прогнозований результат. Ефективність такого процесу забезпечується вивченням та аналізом Стандарту вищої освіти, освітньої програми, навчального плану, робочого навчального плану, індивідуального навчального плану студента. За результатами вивчення та аналізу, вище зазначених документів, розробляється силабус навчальної дисципліни (Пояснювальна записка до складання силабусу (сформовано на основі рекомендацій Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти), 2020). При його розробці та плануванні навчального процесу керується принципами єдності (холізму), безперервності, гнучкості, точності та участі.

Із функцією планування тісно взаємопов'язана функція організації. Організація передбачає визначення видів діяльності для досягнення поставленої мети в процесі планування. Процес організації охоплює підготовчий та виконавчий етапи. Підготовчий етап передбачає створення належного науково-методичного забезпечення навчального процесу, конструювання моделі навчально-пізнавальної діяльності. Виконавчий етап пов'язаний із реалізацією сконструйованої моделі навчально-пізнавальної діяльності, створення умов для успішної діяльності учасників освітнього процесу, які включають викладання та учіння.

Успішність реалізації функції організації тісно пов'язана із мотивацією учасників освітнього процесу. Використання цієї функції у процесі підготовки вчителів початкової школи має надзвичайно важливе значення. Мотивація, на думку академіка С. Гончаренка, є системою мотивів та стимулів, які спонукають людину

до конкретних форм діяльності або поведінки (Гончаренко, 1997, с. 217). Для підтримки і розвитку мотивації учасників навчального процесу рекомендуємо до використання теорії змісту мотивації та теорії мотивації процесу (Марк Е. Генсон, 2002). Також важливе значення для педагогів мають знання про фактори, які позитивно впливають на мотивацію людини. Ними, згідно із вченням Ф. Герцберга, є мотиватори (Управлінські аспекти соціальної роботи, 2004, с. 136). Для мотивації студентської молоді можна творчо використовувати наступні мотиватори: переживання успіху та досягнень; можливість творчого та ділового зростання; схвалення результатів діяльності, заохочення; високий ступінь відповідальності.

Для моніторингу впливу мотивуючих факторів на процес навчання, встановлення результативності запланованого існує функція контролю. Контроль дозволяє педагогу отримати інформацію про стан навчального процесу, виявити відхилення у ньому, відслідкувати виконання завдань та мети навчально-пізнавальної діяльності. Інформація, яку отримав педагог в процесі контролю, впливає на виконання функцій планування, організації, мотивації, координування. У своїй діяльності педагог покликаний використовувати поточний і підсумковий контроль (Положення про організацію навчального процесу на першому (бакалаврському) та другому (магістерському) рівнях у Волинському національному університеті імені Лесі Українки, 2020).

Для узгодження діяльності на усіх стадіях реалізації управлінського циклу існує функція координації. Її виконання забезпечує єдність процесів планування, організації, мотивації та контролю.

Висновки і перспективи подальших досліджень. За результатами наукового дослідження встановлено, що для успішної організації навчального процесу із підготовки вчителів початкової школи викладачі закладів вищої освіти повинні використовувати управлінський цикл. Його сутність складають взаємопов'язані та послідовно змінюючі одна одну загальні функції – планування, організації, мотивації, контролю, координації. Проведене дослідження дозволило визначити перспективи подальшого наукового пошуку. Ними є формування готовності майбутніх педагогів до проведення контрольно-аналітичної діяльності.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Гончаренко С. Український педагогічний словник. Київ: Либідь, 1997. 376 с.
2. Марк Е. Генсон. Керування освітою та організаційна поведінка / пер. з англ. Х. Проців. Львів: Літопис, 2002. 384 с.
3. Мармаза О. І. Менеджмент в освіті: секрети успішного управління. Харків: Вид. група «Основа», 2005. 176 с.
4. Нова українська школа. Концептуальні засади реформування середньої школи. URL.: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf> (дата звернення: 20.04.2022).
5. Остапівська Т., Остапівський І. Використання інтерактивних технологій у підготовці майбутніх педагогів до викладання математики у початковій школі. *Acta Paedagogica Volyniensis*. Випуск 1, 2021. С. 73-78.
6. Остапівський І., Остапівська Т. Взаємообумовленість та взаємозв'язок функцій управління. *Педагогічний пошук*. 2016. № 2 (90). С. 33 -35.
7. Положення про організацію навчального процесу на першому (бакалаврському) та другому (магістерському) рівнях у Волинському національному університеті імені Лесі Українки. URL.: https://ed.vnu.edu.ua/wp-content/uploads/2020/11/28Polozhennya_pro_org_anizatsiyu_navch._pr_otsesu_u_VNU_%D1%80%D0%B5%D0%B4.pdf (дата звернення: 21.04.2022).
8. Пояснювальна записка до складання силабусу (сформовано на основі рекомендацій Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти). URL.: https://ed.vnu.edu.ua/wp-content/uploads/2020/11/20_%D0%A1%D0%B8%D0%BB%D0%B0%D0%B1%D1%83%D1%81_%D0%BF%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B6%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D1%8F_%D1%80%D0%B5%D0%B4.pdf (дата звернення: 22.04.2022).
9. Сучасний тлумачний словник української мови: 60 000 слів / За заг. ред. д-ра філол. наук, проф. В.В. Дубічинського. Харків: ВД «ШКОЛА», 2009. 832 с.
10. Управлінські аспекти соціальної роботи: курс лекцій / М. Ф. Головатий (кер.авт. кол.), М. П. Лукашевич, Г. А. Дмитренко та ін. Київ: МАУП, 2004. 368 с.

REFERENCES:

1. Henson, M. E. (2002). *Keruvannia osvitoiu ta orhanizatsiina povedinka [Education management and organizational behavior]*. Lviv : Litopys. (in Ukrainian)
2. Honcharenko, S. (1997). *Ukrainskyi pedahohichnyi slovnyk [Ukrainian pedagogical dictionary]*. Kyiv : Lybid. (in Ukrainian)
3. Marmaza, O. I. (2005). *Menedzhment v osviti: sekrety uspishnoho upravlinnia [Management in education: the secrets of successful management]*. Kharkiv : Vyd. hrupa «Osnova». (in Ukrainian)
4. *Nova ukrainska shkola. Kontseptualni zasady reformuvannia serednoi shkoly [New Ukrainian school. Conceptual principles of secondary school reform]*. (2016). Retrieved from <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf> (in Ukrainian)
5. Ostapiovskiy, I. & Ostapiovska, T. (2016). *Vzaiemoobumovlenist ta vzaiemozviazok funktzii upravlinnia [Interdependence and interrelation of management functions] Pedahohichnyi poshuk*. 2(90), 33–35. (in Ukrainian)
6. Ostapiovska, T. & Ostapiovskiy, I. (2021). *Vykorystannia interaktyvnykh tekhnolohii u pidhotovtsi maibutnikh pedahohiv do vykladannia matematyky u pochatkovii shkoli [The use of interactive technologies in preparing future teachers for teaching mathematics in primary school] Acta Paedagogica Volyniensis*. 1, 73–78. (in Ukrainian)
7. *Polozhennia pro orhanizatsiiu navchalnoho protsesu na pershomu (bakalavrskomu) ta druhomu (mahisterskomu) rivniakh u Volynskomu natsionalnomu universyteti imeni Lesi Ukrainky [Regulations on the organization of the educational process at the first (bachelor's) and second (master's) levels at the Lesya Ukrainka Volyn National University]*. (2020). Retrieved from https://ed.vnu.edu.ua/wp-content/uploads/2020/11/28Polozhennya_pro_org_anizatsiyu_navch._pr_otsesu_u_VNU_%D1%80%D0%B5%D0%B4.pdf (in Ukrainian)
8. *Poiasniuvalna zapyska do skladannia sylabusu (sformovano na osnovi rekomendatsii Natsionalnoho ahentstva iz zabezpechennia yakosti vyshchoi osvity) [Explanatory note to the compilation of the syllabus (formed on the basis of the recommendations of the National Agency for Quality Assurance in Higher Education)]*. (2020). Retrieved from https://ed.vnu.edu.ua/wp-content/uploads/2020/11/20_%D0%A1%D0%B8%D0%BB%D0%B0%D0%B1%D1%83%D1%81_%D0%BF%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B6%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D1%8F_%D1%80%D0%B5%D0%B4.pdf (in Ukrainian)
9. *Suchasnyi tлумачnyi slovnyk ukrainskoi movy: 60 000 sliv [Modern explanatory dictionary of the Ukrainian language: 60,000 words]*. (2009). Dubichynskoho, V. V. (Vd.). Kharkiv : VD «ShKOLA». (in Ukrainian)
10. *Upravlinski aspekty sotsialnoi roboty [Management aspects of social work]*. (2004). M. F. Holovaty, M. P. Lukashevych, H. A. Dmytrenko & all. Kyiv : MAUP. (in Ukrainian)